

❖ An Lúibín ❖

20 Feabhra 2016

Aistriú *Cré na Cille*

Tá socair ag Mícheál Ó Conghaile, ceannaire Chló Iar-Chonnacht, ar *Cré na Cille* (an t-úrscéal is iomráití de chuid Mháirtín Uí Chadhain) a chur ar fáil in os cionn scór teangacha faoi cheann deich mbliana. Leaganacha Ollainnise, Seicise agus Gearmáinise atá i gceist, agus is iad na histritheoirí Alex Hijmans (Ollainnis),¹ Gabriele Haefs² (Gearmáinis) agus Radvan Markus³ (Seicis). Tá leagan de le fáil in Ioruais cheana mar *Kirkegårdsjord*, a bhuíochas sin ar an acadóir agus aistritheoir Jan Erik Rekdal.⁴

Dúirt Ó Conghaile go bhfuil suim ag foilsitheoirí Eorpacha san úrscéal. Is beag eolas atá acu ar litríocht na Gaeilge agus níl a fhios acu go bhfuil an Ghaeilge ann fiú amháin.

Dhá leagan atá ar fáil i mBéarla. D'aistrigh Alan Titley *Cré na Cille* faoin teideal *The Dirty Dust*, agus foilsíodh Cló Iar-Chonnacht leagan eile le Liam Mac Con Iomaire agus Tim Robinson i mbliana faoin teideal *The Graveyard Clay*.

B'fhéidir go spreagfadh sé seo foilsitheoirí Eorpacha chun suim a chur i roinnt leabhar Gaeilge eile, cé nár chóir a bheith ródhóchasach. B'fhearr, ar shlí, níos mó leabhar a aistriú go Gaeilge ó theangacha na hEorpa. Scéala anoir chun scóip na haigne Gaelaí a leathnú.

Cuisle arís

Bhí *Cuisle* ann tráth: iris lándathach a bhí lán d'ailt shuimiúla (a bhformhór i nGaeilge agus cuid i mBéarla), idir thuairimíocht, fhilíocht, scéalaíocht, ábhar óige agus anailís nuachta. Bhí an iris sin ar fáil idir 1998 agus 2000, agus anois tá na seaneagraín sin ar fáil arís, a bhuíochas sin ar an Ollamh Kevin Scannell. Scan sé a chuid cóipeanna féin le cead ó Uinsíonn Mac Dubhghaill, iar-eagarthóir na hirise. Níor éirigh leis na dathanna a thabhairt leis, ach tá an téacs soiléir.

Bhí sé de chuspóir ag *Cuisle* léitheoirí a mhealladh in Éirinn agus thar lear, rud a rinne sí go seoigh. Triúr isiriseoirí lán-aimseartha a bhí aici (Uinsíonn Mac Dubhghaill, Diarmuid Johnson agus Dearbhla Ní Lúbaigh), agus a lán scríbhneoirí páirt-aimseartha.

Is léir nach bhfuair *Cuisle* an maoiniú ná na hacmhainní a bhí ag teastáil chun í a choinneáil ar bun. Ar gach slí eile bhí ag éirí thar barr léi. Is féidir í a léamh anseo: <http://borel.slu.edu/cuisle/>.

¹ https://ga.wikipedia.org/wiki/Alex_Hijmans

² https://ga.wikipedia.org/wiki/Gabriele_Haefs

³ https://ga.wikipedia.org/wiki/Radvan_Markus

⁴ https://ga.wikipedia.org/wiki/Jan_Erik_Rekdal

Comórtas Filíochta Idirnáisiúnta 2016

TÉAMA: an Fís de 1916: Inné, Inniú agus Amárach

Tá comórtas filíochta idirnáisiúnta 2016 ag glacadh le hiarratais ar an mbun go bhfuil nasc láidir idir an fhilíocht agus Éirí Amach na Cásca. Ní raibh filí in easnamh ar an ócáid úd Pádraig Mac Piarais, Seosamh Máire Pluincéid, Séamus Ó Conghaile, Tomás Mac Donnchadha. Bhí clú ar Mhac Donnchadha de bharr a ndearna sé mar mhúinteoir, mar dhrámadóir, mar scoláire Ghaeilge, agus mar theoiricí litríochta. Mar gheall ar seo is é Bonn Thomáis Mhic Dhonnchadha (agus é deartha ag Robert Ballagh) an chéad duais sa chomórtas (in éineacht le duais airgid €1000).

Tá cead ag aon duine in Éirinn nó thar lear atá níos sine ná sé bliana déag d'aois iarratas a chur isteach ar an gcomórtas. Is féidir iarratas a bheith i nGaeilge, i mBéarla nó i dteanga ar bith eile atá in úsáid go rialta in Éirinn inniú (le n-aistriú go dtí Béarla nó Gaeilge).

Is iad na breithimh Catherine Ann Cullen, Louis de Paor agus Ciaran Carty. Beidh an tOllamh Michael Cronin ina Chomhairleoir Teangacha don chomórtas.

Duaiseanna: 1. Bonn Mac Donnchadha, agus €1000; 2. €500; 3. €250

Féach: <http://www.reclaim1916.ie/international-poetry-competition>

Data deiridh: 29 Feabhra 2016

Seanfhadhb agus fuascailt nua: an Ghaeilge éigeantach

Céard is cuspóir don Ghaeilge éigeantach? Cén caighdeán ba cheart a bheith ann? Ag Dia tá a fhios. Is féidir an scéal a shoiléiriú, ach is cinnte gur theip go dona ar mhúineadh na teanga mar thionscadal stáit.

Deir Manchán Magan, údar, láithreoir teilifíse agus ábhar polaiteora, nach cóir brú a chur ar dhaoine an Ghaeilge a fhoghlaim ná a úsáid. Tá a lán eile, is dócha, ar aon intinn leis. Deir sé gurb í an dóigh is fearr chun an Ghaeilge a athbheochan ligean do na daoine atá dúilmhear sa teanga í a labhairt agus a chothú agus ligean don chuid eile a mhalairt a dhéanamh. Ní gá don rialtas a ladar a chur sa mhias seo ar chor ar bith; ach tá gá le daoine a chruthóidh rudaí nua sa teanga. Deir Magan gur cúis díomá dá leithéidí féin nach bhfuil lé ag cách leis an teanga, ach nach bhfuil leigheas air.⁵

Tá tuairimí eile ann. Deir Seán Cottrell, Príomhfheidhmeannach Ghréasán Príomhoidí Bunscoile na hÉireann (IPPN), gur ceart béim a chur ar labhairt na Gaeilge i mbunscoileanna agus in iarbhunscoileanna agus ábhar roghnach a dhéanamh de léann na Gaeilge ag an dara leibhéal. Is dóigh le leath na bpríomhoidí bunscoile nach léir cén cuspóir atá ag múineadh na Gaeilge agus go gcaithfear curaclam an Ghaeilge a athrú ó bhonn. Tá an iomarca 'foghlaím de ghlanmheabhair' ar siúl agus tá múinteoirí ag dul i muinín na leabhar seachas i muinín an chomhrá. Deir Cottrell féin gur ceart athscrúdú a dhéanamh ar an mbealach a n-oiltear ábhar oidí ar Ghaeilge a mhúineadh.⁶

I propose that the focus at primary level, from junior infants to sixth class, should be on conversational Irish. This would be taught to all children in the Irish education system, with no exemptions and no assessment. Throughout primary level, the emphasis will continue to be on aural and oral language skills. We need to focus on teaching the language through fun and games, including drama, songs, stories, proverbs, humour and jokes, etc. Every school could be a bilingual school. At post-primary level, conversational Irish will continue to be taught to all students

⁵ Maitiú Ó Coimín, 'Manchán Magan, iarrthóir toghcháin na nGlasach, ag moladh gan aon bhaint a bheith ag an rialtas leis an nGaeilge,' *Tuairisc.ie*, 14 Eanáir 2016: <http://tuairisc.ie/iarrthoir-toghchain-na-nglasach-manchan-magan-ag-moladh-gan-aon-bhaint-a-bheith-ag-an-rialtas-leis-an-ngaeilge/>

⁶ Seán Tadhg Ó Gairbhí, 'Thar am aghaidh a thabhairt ar dhearcadh na ndaltaí nach maith leo an Ghaeilge,' *Tuairisc.ie*, 29 Eanáir 2016: <http://tuairisc.ie/thar-am-aghaidh-a-thabhairt-ar-dhearcadh-na-ndaltai-nach-maith-leo-an-ghaeilge/>

*up to the end of the secondary cycle. In addition, Gaeilge will be offered as an academic subject with assessment, for those who wish to study it on the same basis as students taking Spanish or German.*⁷

Faoi láthair níl struchtúr céimnithe ceachtanna ag múinteoirí Gaeilge a chuideodh leo an teanga a mhúineadh. Fiú má tá céim i nGaeilge ag ábhar múinteora mar cháilíocht réamhriachtanach, ní chiallaíonn sin go bhfuil máistreacht ar an teanga acu.

Is féidir le scoileanna lán-Bhéarla féin Gaeilge a mhúineadh le héifeacht ach múinteoirí díograiseacha a bheith ann agus (rud an-tábhachtach) áitiú ar na daltaí an teanga a labhairt lasmuigh den rang – fiú lá amháin sa tseachtain. Is annamh a dhéantar é. Agus tá fadhb eile ann – easpa caighdeáin. Mar a deir Cottrell:

*Indeed, a lack of a recognised acceptable standard is a problem across the board. In first year of secondary school, a maths teacher can assume a certain level of numerical ability among students and can therefore build on that. An Irish teacher on the other hand could be faced with students who have excellent Irish alongside others who have barely a word. Students who are willing and happy to learn French and Spanish don't see Irish in the same light. They have already learned it for eight years, they can't speak it and therefore must be terrible at it.*⁸

I ndeireadh alt Cottrell thug iar-oide a thuairim féin. Dúirt sé go bhfuil oidí ann atá ag 'múineadh' Gaeilge agus iad naimhdeach glan don teanga agus go dtolgann an dalta an naimhdeas sin uathu. Tá múinteoirí eile ann ar cuma leo sa tsioc fúithi ach atá fiormhóralach as Béarla nó Mata a mhúineadh. Ba dheacair é sin a shéanadh, agus is é an mheabhair is féidir a bhaint as gur ceart múineadh na Gaeilge a fháil faoi speisialtóirí seachas é a chur mar dhualgas ar mhúinteoirí nach bhfuil suim acu sa teanga.

Tráchttaireacht

Ilchultúr

Is doiléir diamhair an rud é an t-ilchultúrachas agus is minic a deirtear gur mar sin is fearr é. Níl ann, b'fhéidir, ach daoine a bheith toilteanach cur suas lena chéile. Tá coinníoll ann: tú a bheith sásta cloí le bunrialacha na tíre. Pé locht eile a gheofaí ar an Astráil, d'éirigh léi pobal (nó sórt pobail) a dhéanamh de dhaoine as gach cearn. Éagsúlacht gan gheiteonna.

Maítear gurbh iad na hÉireannaigh a bhí freagrach, a bheag nó a mhór, as an scéal a bheith mar seo. Mar choilínigh bhí orthu naimhdeas an mhóraithe (Protastúnaigh de shliocht Sasanach nó Albannach) a shárú agus áit a fháil dóibh féin sa mhórbéal. Ní gá a rá nár tugadh an fhaill chéanna do na Bundúchasaigh. I ndiaidh an Dara Cogadh Domhanda a bhaineadh an chéad tuairt eile as an bpobal. Bhí na sluaite ag teacht i dtír ón Eoraip, cé go raibh doicheall roimh Áisigh fós. Ar na hAíre a chuir sin i bhfeidhm bhí Arthur Calwell, Gaeilgeoir.⁹ D'athraigh an scéal sin féin: anois feicfidh tú daoine ón Áise, ón Afraic, ón Meánoirthear, ón Eoraip uile ar shráideanna Melbourne agus Sydney. Ní gan teorainn atá an chaoifhulaingt choiteann, ach tá an chuid is géire den nimh bainte den scéal.

Níl an tábhacht chéanna leis na hÉireannaigh. Tá an geilleagar thall ag teacht chuige féin arís agus laghdú dá réir ar an líon a thgann anseo. Bhain 18,200 oibrí agus droimphacadóir ó Éirinn an Astráil amach i 2012, ach níor tháinig fiú leath an lín sin i 2015. Ní bhfuair ach 6,763 duine víosa saoire oibre an bhliain seo caite, le hais 11,817 i 2014. Ní raibh fonn ar chuid mhaith acu fanacht anseo go ceann bliana eile ach oiread. Ní bhfuair ach 3,760 (le 2,180 céile agus páiste) víosa 457 d'oibríthe oilte i 2015, le hais 6,570 i 2014. Ach tháinig méadú ar an líon a fuair cead cónaithe (6,171) nó saoránacht (2,843). Tá a ndóthain ann, mar sin, chun gréasáin Éireannacha a chothú. Béarlóirí a bhformhór, ar ndóigh, agus Astrálaigh is mó a shaothraíonn an Ghaeilge. Scéal é sin ab fhiú a phlé in áit eile.

⁷ Seán Cottrell, Opinion: 'How to rescue the Irish language,' *Irish Times*, 29/1/2016 : <http://www.irishtimes.com/opinion/opinion-how-to-rescue-the-irish-language-1.2515093>

⁸ Ibid.

⁹ Féach https://ga.wikipedia.org/wiki/Arthur_Calwell.

Fágann sin scéal na dteifeach. Glacaimid na mílte duine acu gach bliain, iad próiseáilte de réir dlí agus meas dídeanaithe orthu (cé mbíonn moill aisteach ar an bpróiseáil chéanna agus míriar mar chúis leis). Ach táimid idir dhá chomhairle, agus is beag rud a thugann léargas air sin mar a dhéanann na teifigh úd a thagann aduaidh i mbáid bheaga polltacha le cúnamh smuigléirí. Tá an trácht daonna sin bactha anois, tríd is tríd, agus roinnt mhaith bád curtha ar ais; ach fágann sin fuíoll, idir pháistí agus dhaoine fásta, a gcoinnítear i ngéibheann ar oileáin imeallacha. Tá an costas as compás agus droch-chaoi ar na lárionaid, agus theip ar an rialtas a mhíniú cén fáth nach féidir próiseáil thráthúil a dhéanamh. Cloistear caint mhór ag polaiteoirí agus eile faoi 'chosc na mbád' agus gan aon chruthú ann gurb é sin an toradh atá ar bheartas seo an ghéibhinn. Ach i bpobal compórdach bogásach ní thaitníonn mí-ord ná mearbhall le daoine. Is ionann scata a shleamhnú aduaidh is cীরیب.

Is léir gur rud eile is cúis leis an bpraiseach seo: scéin stairiúil a d'eascair ón uair a bhí scata beag coilíneach cruinnithe i gcóngar an chósta thoir, iad ag sracadh na tíre ón dream a bhí ann cheana agus amhras orthu go n-imreodh dream eile (na Síngigh, mar shampla) an cleas céanna orthusan. Scéin í nár éirigh linn riamh smacht iomlán a fháil uirthi. B'fhéidir go bhfuil sé in am againn é a dhéanamh.

CR

Iomramh curaigh Maoile Dúin

An cúigiú cuid de leagan de 'Iomramh curaigh Maoile Dúin' (*Immram curaig Máeil Dúin*) i nGaeilge an lae inniu. Tá leagan Meán-Ghaeilge de le fáil in *Leabhar na hOidhre* (*Lebor na hUidre*) agus an leabhar uile le fáil ag <http://www.ucc.ie/celt/online/G301900/>.

Cuid 5

D'iomair siad beagán ón oileán sin go bhfuair siad oileán eile nár mhór. Mórán crann ann agus mórán éan orthu. Chonaic siad fear san oileán sin agus a fholt mar éadach air. D'fhiafraigh siad de cérbh é agus cén cineál a bhí aige. 'As Éirinn dom,' a dúirt sé. 'Chuaigh mé ar oilithreach i gcurach bheag agus scoilt mo churach fúm tamall ón tír. Chuaigh mé i dtír arís agus chuir fód de mo thír féin faoi mo chos agus chuaigh ar muir. Shocraigh an Coimthe an fód sin dom san áit seo,' a dúirt sé, 'agus gach bliain uaidh sin go dtí seo cuireann Dia troigh lena leithead, agus crann gach bliain freisin. Na héin a fheiceann sibh sna crainn,' a dúirt sé, 'is iad anamacha mo chlainne agus mo chineáil iad, idir mhná agus fhir, agus iad ansiúd ag fanacht le Lá an Bhrátha. Leathchiste agus stiall éisc agus uisce an tobair a thug Dia dom. Tagann an méid sin chugam gach lá,' a dúirt sé, 'trí thimireacht aingeal. Tráthnóna tagann leathchiste agus stiall éisc chun gach fir díobh siúd agus chun gach mná, agus uisce an tobair freisin, mar is leor do chách.' Nuair a bhí a dtír oíche aíochta istigh acu cheiliúir siad den díthreabhach agus dúirt sé leo: 'Fillfidh sibh uile ar bhur dtír ach aon fhear amháin'.

Trí lá ina dhiaidh sin fuair siad oileán eile, múr órga uime agus lár geal ann amhail clúmh. Chonaic siad fear ann agus is éard ab éadach dó fionnadh a choirp féin. D'fhiafraigh siad de cén cothú a bhí aige. 'Tá,' a dúirt sé, 'tobar san oileán seo. Ar an Aoine agus ar an gCéadaoin tugann sé meadhg agus uisce. Ar an Domhnach agus ar fhéilte mairtíreach tugtar dea-bhainne as. Ar fhéilte na n-aspal agus Mhuire agus Eoin Bhaiste is coirm agus fíon a thugtar as, agus ar laethanta sollúnta na bliana freisin.' Um nóin tháinig chun gach fir acu ón gCoimthe leathchiste agus stiall éisc, agus d'ól siad a ndóthain den uisce a tugadh dóibh as tobar an oileáin, agus chuir sé suan codlata orthu uaidh sin go dtí an lá amárach. Nuair a bhí trí oíche aíochta caite acu ann d'ordaigh an cléireach dóibh imeacht, agus cheiliúir siad de agus d'imigh.

Agus tar éis go raibh siad tamall fada ag taisteal ar na tonnta chonaic siad oileán i bhfad uathu. De réir mar a bhí siad ag dul i bhfogas dó chuala siad foghar na ngaibhne ag tuargaint meall iarainn ar an inneoin le hoird amhail tuargaint triúir nó ceathrair. Nuair a chuaigh siad i bhfogas ansin chuala siad fear ag fiafraí d'fhear eile: 'An bhfuil siad i bhfogas?' 'Tá,' a dúirt an fear eile. 'Cé hiad siúd a deir sibh atá ag teacht?' a dúirt fear eile fós. 'Feictear gur mic bheaga iad atá thall i ndabhach,' a dúirt sé. Chuala Maoil Dúin céard a dúirt na gaibhne. 'Téimis ar gcúl,' a dúirt sé, 'agus ná hiompaímis an churach ach bíodh a deireadh roimpi chun nach n-aireoidh siad ag teitheadh sinn. D'iomair siad ansin agus a deireadh roimh an gcurach. D'fhiafraigh arís an fear céanna a bhí sa cheárta: 'An bhfuil

siad níos gaire don phort?’ ‘Tá siad ina seasamh,’ a dúirt an faireoir, ‘níl siad ag teacht anseo ná ag dul anonn.’ Níorbh fhada ina dhiaidh sin gur fiafraíodh arís céard a bhí siad a dhéanamh. ‘Is dóigh liomsa,’ a dúirt an faireoir, ‘go bhfuil siad ag teitheadh. Is dóigh liom gur faide ón bport anois iad ná mar a bhí tamall ó shin.’ Tháinig an gabha ansin as an gceárta agus meall iarainn sa teanchair ina lámh agus chaith an meall sin i ndiaidh na curaí sa mhuir gur fhiuch an mhuir uile, ach theip air iad a shroicheadh, mar theith siad go dian deimhneach san aigéan mór amach.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun rianach@optusnet.com.au.

If you do not wish to receive this newsletter, please send an email accordingly to rianach@optusnet.com.au .

Leaganacha simplithe

Seanfhadhb agus fuascailt nua: an Ghaeilge éigeantach

Deir Manchán Magan, údar agus fear teilifíse, nach ceart óir brú a chur ar dhaoine Gaeilge a fhoghlaim. Deir sé gur ceart ligean do dhaoine a rogha rud a dhéanamh maidir leis an nGaeilge – í a labhairt nó í a sheachaint. Deir sé gur gá do dhaoine rudaí nua a chruthú sa teanga. Ní gá don rialtas a ladar a chur sa scéal ar chor ar bith.

Deir Seán Cottrell, Príomhfheidhmeannach Ghréasán Príomhoidí Bunscoile na hÉireann (IPPN), gur ceart béim a chur ar labhairt na Gaeilge agus léann na Gaeilge a bheith mar ábhar roghnach ag an dara leibhéal.

Deir leath na bpríomhoidí bunscoile go bhfuil múineadh na Gaeilge gan aidhm shoiléir agus go gcaithfear curaclam an Gaeilge a athrú ó bhonn. Tá an iomarca rudaí á bhfoghlaim de ghlannmheabhair.

Deir Cottrell féin nach mór oiliúint ar mhúinteoirí Gaeilge a mhúineadh níos fearr. Má tá céim i nGaeilge agat ní chiallaíonn sin go bhfuil máistreacht ar an teanga agat.

Is féidir le scoileanna lán-Bhéarla Gaeilge a mhúineadh go maith má tá múinteoirí díograiseacha ann. Caitheann na daltaí a chur ag labhairt an teanga taobh amuigh den rang.

Ilchultúr

Rud doiléir is ea an t-ilchultúrachas agus deirtear gur mar sin is fearr é. Níl ann ach daoine a bheith sásta cur suas lena chéile. D'éirigh leis an Astráil pobal a dhéanamh de dhaoine as gach cearn.

Deirtear gurbh iad na hÉireannaigh a bhí freagrach, a bheag nó a mhór, as an scéal a bheith mar seo. Bhí orthu áit a fháil dóibh féin i bpobal a bhí an-difriúil leo agus d'éirigh go hiontach leo. I ndiaidh an Dara Cogadh Domhanda tháinig neart daoine ón Eoraip, fiú má bhí doicheadall roimh Áisigh ag an am. Ach anois feicfidh tú daoine ón Áise, ón Afraic, ón Meánoirthear, ón Eoraip uile ar shráideanna Melbourne agus Sydney.

Níl an oiread sin tábhachta leis na hÉireannaigh anois. Tá laghdú ar an inimirce ó Éirinn agus an geilleagar thall ag teacht chuige féin arís. Ach tháinig méadú ar an líon a fuair cead cónaithe nó saoránacht.

Fágann sin scéal na dteifeach. Glacaimid na mílte duine acu gach bliain ar an ngnáthbhealach. Cuireadh bac ar na smuigléirí a thugann teifigh isteach go neamhoifigiúil, tríd is tríd. Cuireadh na teifigh féin i ngéibheann agus drochbhail orthu. Deirtear go ndearnadh é seo chun drochmhisneach a chur ar na smuigléirí, ach níl fianaise ann gurb é sin an toradh atá air.

Is léir go bhfuil eagla stairiúil orainn roimh 'naimhde' aduaidh. Bhain na coilínigh an tír de na Bundúchasaigh agus eagla orthu go mbainfeadh dream eile (na Síneigh, mar shampla) an tír díobhsan. Tá sé in am againn an eagla sin a smachtú.